

Ryska tanks som oskadliggjorts med enkla bensinbomber

SYNDIKALISM I UNGERNREVOLTEN

Ur FN-kommitténs rapport

Rapporten från FN:s Ungernkommitté har ett särskilt kapitel om de ungerska arbetarråden. Kommitténs på talrika vittnesutsagor grundade framställning kan sägas framhåva det syndikalistiska inslaget i den ungerska resningen. Arbetarråden var ett försök av de ungerska arbetarna att genom "företagens självstyrelse" och "arbetarnas demokrati" förverkliga en sann socialism. Arbetardemokrati i självstyrande företag är en knapp men fullt tydlig formulering av syndikalismens program för samhällets ekonomiska omdaning. Och detta var som sagt också de ungerska arbetarrådens program. FN-kommitténs rapport ger väl inte många helt nya sakuppgifter, men slutsatsen att arbetarråden åtnjöt ett "överväldigande stöd av" och var något "av det allra viktigaste (most important achievements) det ungerska folket åstadkom under sina få frihetsdagar" är ett konstaterande av historisk betydelse. Det syndikalis-

tiska inslaget var inte något oväsentligt i Ungerns frihetskamp.

Kommittérapportens kapitel om arbetarråden återges här med några smärre utslutningar. Mellanrubrikerna är översättarens.

JUGOSLAVIEN GAV ETT EXEMPEL

Ungerns arbetare var medvetna om, att arbetarnas ekonomiska och sociala ställning var bättre än deras egen i grannlandet Jugoslavien, och att de jugoslaviska arbetarna genom arbetarrådens förmedling hade något att säga till om beträffande företagets drift. Enligt vittnes utsagor var de ungerska arbetarna särskilt tilltalade av det jugoslaviska systemet, att företagsledningarna valdes av arbetarråden och inte påtvingades dem, som fallet var i Ungern. Någon tid före revolutionen hade förhållandet företagsledning—arbetare i allmänhet och de jugoslaviska arbetarråden i synnerhet diskuterats inom fackföreningarna och i Petöfiklubben. En bekant ekonom, Janos Kornai, övertygad kommunist, ägnade "den vetenskapliga marxistiskt-leninistiska planekonomin" en kritisk studie, och bland de nya metoder, han föreslog som medel att lösa den statsdrivna industrins problem, underströk han särskilt arbetarrådens roll. Under sommaren och hösten 1956 reste ledande ekonomer till Jugoslavien för att studera arbetarrådets verksamhet och redogjorde för dem vid offentliga föredrag och i pressen.

DE INTELLEKTUELLA STÄLLER SYNDIKALISTISKA KRAV

Några av de krav, som framställdes av studentorganisationer och andra intellektuella sammanslutningar omedelbart före resningen, hade samband med arbetarnas läge och inneslöt förslag om att införa arbetarråd. Petöfiklubben inom den kommunistiska arbetarungdomens förbund föreslog i en resolution av den 22 oktober 1956, att partiets centralkommitté och regeringen skulle främja "utvecklingen av en socialistisk demokrati i Ungern genom att tillfredsställa arbetarnas politiska krav och genom att upprätta företagens självstyrelse och arbetarnas demokrati". Ett uttalande av det ungerska skriftställareförbundet den 23 oktober innehöll denna punkt: Fabrikerna måste förval-

tas av arbetarna och specialisterna. Det nuvarande förnedrande systemet för lönesättning, arbetsnormer och sociala säkerhetsbestämmelser måste reformeras. Fackföreningarna skall verkligen företräda de ungerska arbetarnas intressen.”

DE FÖRSTA ARBETARRÅDEN

Det första arbetarrådet, som upprättades vid Förenade Lampfabriken i Budapest, konstituerades den 24 oktober, två dagar innan kommunistpartiets centralkommitté hade givit tillstånd att upprätta sådana råd. De första arbetarråden i landsorten kom till omkring den 25 oktober i Debrecen och Dunapentele. Den 26 oktober hade arbetarråd upprättats vid många fabriker både i Budapest och landsorten. Arbetarråd valdes i företaget av det mest olika slag i fabriker, gruvor, statsägda jordbruk och sjukhus.

Arbetarråden i företagen inom ett bestämt område bildade kommittéer för samordning dem emellan. En sådan kommitté, kallad Csepels centrala arbetarråd, upprättades omkring den 30 oktober av nittion arbetarråd i detta område. Arbetarråden i Stor-Budapest tillsatte sitt samordningsorgan efter det andra sovjetiska angreppet (den 4 november. Ö. a.); detta Stor-Budapests arbetarråd kom att spela en första rangens politiska roll under november och en del av december 1956.

Vittnena redogjorde för, hur de arbetarråd, som de medverkade i, valdes av fabriken arbetare i fria, demokratiska val. I några fall organiserades av brist på tid inga verkliga val, men genom tillfälliga arbetarråd säkrades de facto arbetarnas ledning inom företaget. Få kommunister valdes in i arbetarråden. Enligt uppfattningen hos vittnen med anknytning till olika råd hade industrins arbetare inte längre något förtroende till kommunistiska ledare. Många ledare inom de tidigare kommunistkontrollerade fackföreningarna avstod frivilligt från sina ställningar till förmån för ledare från arbetarråden.

ARBETARRÅDENS UPPGIFTER UNDER REVOLUTIONEN

Arbetarrådens uppgifter skiftade under revolutionens olika skeden. Råden var emellertid framförallt arbetarnas aktiva politiska organ. Mellan 24 och 31 oktober var de

i verkligheten strejkkommittéer och de kämpande arbetarnas upprorscentra. Efter den 31 oktober och till Sovjets andra intervention betraktade råden som sitt främsta ansvar att förbereda ett återupptagande av arbetet. Från förstnämnda tidpunkt fanns arbetarråden till fullo med i alla revolutionens politiska aspekt. De var också aktiva i organiserandet av livsmedelsförsörjningen för Budapests befolkning, särskilt för sjukhusen, och tog del i reparationerna av fabriker och sjukhus och återställandet av transport- och kommunikationsmedlen. Rådens första uppgift var vanligen att avskeda den bestående företagsledningen vid fabriken eller institutionen. I många fall avskedade arbetarråden de direktörer och personalledare, som var medlemmar av det kommunistiska partiet, men behöll de ledande kommersiella och tekniska tjänstemännen, om de inte var partimedlemmar. En annan åtgärd av arbetarråden var att ta ut pengar från företagets bankkonto eller andra tillgängliga fonder för att betala arbetarnas löner. Arbetarråden sökte också säkra livsmedel åt arbetarna och deras familjer. I några fall satte de upp fabriksvärn för att skydda anläggningarna. Många arbetarråd förstörde de "vita kort" som fanns på personalkontoren för varje arbetare. I många fall avlägsnades fotografier av ryska och ungerska kommunistledare och sovjetemblem. I några fall gjorde de upp planer att organisera företagets arbete, så att produktionen ökade och kostnaderna sjönk.

ARBETARRÅD OCH REVOLUTIONSRÅD

Det var också arbetarråden, som överbringade arbetarnas politiska och ekonomiska krav till Nagys regering. Denna funktion hade åtskillig betydelse under resningens inledningsskede, men förlorade något i vikt senare, när de viktigaste kraven framställdes av revolutionsråden. Den återfick emellertid betydelse de första dagarna i november med den ökade koncentrationen av ryska trupper på ungersk mark och blev av överväldigande betydelse efter den 4 november.

Arbetarråden och revolutionsråden var nära förknippade företeelser under revolutionen. I många städer valdes revolutionsråden av ombud för arbetarråden, och de flesta revolutionsråden hade många arbetare bland sina medlemmar... I ett fall, som rapporterades av den ungerska

nationella revolutionskommitténs tidning godtogs inte upp-
rättandet av vissa arbetarråd och nytt val påbjöds "i över-
ensstämmelse med den sanna demokratins anda".

De krav, som framställdes av arbetarråden liknade i
flesta fall revolutionsrådets. I många fall var de samman-
kopplade med hot om strejk, ifall de inte uppfylldes. Så
krävde arbetarrådet i Miskolc den 26 oktober, att sovjet-
armén omedelbart skulle lämna Ungern, att en ny ungersk
regering skulle bildas och att en fullständig amnesti skulle
beviljas alla, som deltagit i resningen. De optiska arbetarnas
tillfälliga arbetarråd krävde den 29 november att sovjet-
trupperna skulle dras bort från Ungern och Péter Kós åter-
kallas från FN. De tillfogade, att fabriken endast skulle
återuppta arbetet om delegationen, som sänts till regeringen
fick ett tillfredsställande svar. Ombuden för arbetarråden
vid en rad fabriker i Stor-Budapest, samlade i Beljonis
fabrik den 31 oktober, krävde fria och hemliga val med
deltagande av olika partier, rättegång mot de ansvariga
för statspolisens (AVH:s) massaker, omedelbart avskedan-
de av vissa ministrar och Ungerns omedelbara utträde ur
Warszawapakten.

FÖRHÅLLANDET TILL FACKORGANISATIONER, PARTI OCH STAT

Arbetarråden var en spontan reaktion av arbetarna inom
industri och annan verksamhet, som syftade till att för-
bättra deras arbetsvillkor. Arbetarrådets roll erkändes utan
dröjsmål av fackorganisationerna, kommunistiska partiet
och regeringen.

Premiärminister Nagy mottog den 25 oktober en delega-
tion för en grupp arbetare i Borsod-distriktet, som förelade
honom 22 krav, av vilka flera hade avseende på arbetarnas
läge. Den 26 oktober tillkännagav Budapestradion, att pre-
miärministern hade godtagit dessa krav och skulle införliva
dem med den nya regeringens program.

Morgonen den 26 oktober offentliggjorde presidiet för
fackförbundens nationalråd ett nytt politiskt och ekono-
miskt program. Den första punkten i programmets ekono-
miska del hade denna lydelse:

"Bildande av arbetarråd i varje fabrik med deltagande
av dess intellektuella anställda. Införandet av en arbetarnas

företagsledning parallellt med en radikal omformning av
det centraliserade plansystemet och statens ledning av eko-
nomin; arbetarna och fabrikerens intellektuella skall överta
ledningen av fabrikerna. Omedelbart bildande av arbetar-
råd, som bör sätta sig i förbindelse med sina fackförenings-
instanser och utan dröjsmål fatta nödiga beslut." I fortsätt-

Förtryckets symbol störtar

ningen av tillkännagivandet förklarades, att de ungerska
fackföreningarna på nytt måste bli aktiva som före 1948,
och att de skulle ändra namn till "Ungerska fria fackför-
eningarna". Senare gjorde presidiet följande appell: "Arbe-
tare! Arbetarklassens önsknings har förverkligats. Före-
tagen skall förvaltas av arbetarråden. Detta kommer att
fullborda den process, genom vilken företagen blir folkets
egendom. Arbetare och tekniker! Nu kan ni helt och hållet
betrakta företagen som edra egna. Från och med nu kom-
mer ni att driva dem själva. Den överdrivna centrala led-
ning av företagen som hittills varit förhärskande, skall nu
upphöra tillsammans med de fel, som den givit upphov till.
Ett tungt ansvar har lagts på arbetarråden; därför måste
rådets medlemmar väljas med stor omsorg och bland de
mest erfarna och dugliga arbetarna. Den nya regeringen

kommer att öka betalningen för de sämst ställda löntagarna. Ju fortare ni sätter igång produktionen i företagen, desto bättre kan edra råd arbeta, desto snabbare kan lönerna höjas och desto högre kommer de att stiga. Understöd därför den nya ungerska regeringen i dess strävan för socialistisk uppbyggnad och ett fritt och demokratiskt Ungern."

Senare på kvällen den 26 oktober förklarade kommunistiska partiets centralkommitté, att den godkände valet av arbetarråd "i samarbete med fackorganisationernas organ". — Man uttryckte förhoppningen, att arbetarklassen genom att organisera arbetarråd skulle skänka sitt stöd åt kommunistpartiets nya politbyrå och åt den nya regeringen.

FÖRETAGSDEMOKRATIS ORGANISATIONS- FORMER

Den 27 oktober föreslog presidiet för fackorganisationernas nationalråd, att arbetarråd skulle sättas upp "överallt" i fabriker, företag och gruvor och utfärdade direktiv för deras "val, funktioner och uppgifter". "Medlemmarna av arbetarrådet skall väljas av alla arbetare i fabriken, på arbetsplatsen och i gruvan. Ett möte, sammankallat för att genomföra valet, bestämmer valsättet. Rekommendationer för medlemskap i arbetarrådet skall som regel göras av fabrikskommittéerna eller av arbetare, som åtnjuter allmänt anseende. Alltefter företagets storlek skall arbetarrådet normalt bestå av från 21 till 71 medlemmar, med proportionell representation för varje arbetargrupp. I fabriker, som sysselsätter mindre än 100 arbetare, kan alla arbetare vara med i arbetarrådet. Arbetarrådet skall fatta beslut i alla frågor, som rör företagets produktion, förvaltning och ledning. Därför skall det: 1) För ledningen av företagets produktion och förvaltning bland sina egna medlemmar välja ett direktionsråd på 5—15 medlemmar, som i överensstämmelse med direkta instruktioner från arbetarrådet skall fatta beslut om alla angelägenheter, som rör företagets förvaltning, såsom anställande och avskedande av arbetare, ekonomiska och tekniska ledare; 2) Göra upp företagets produktionsplan och bestämma de uppgifter som den tekniska utvecklingen ger. 3) Arbetarrådet skall fatta beslut om det lönesystem, som passar bäst för företagets särskilda betingelser, hur detta system skall införas och bestämma

om utvecklingen av företagets sociala och kulturella välfärdsanordningar. 4) Arbetarrådet skall besluta om investeringar och vinstens användning. 5) Arbetarrådet skall bestämma affärsordningen för gruvan, fabriken o. s. v. 6) Arbetarrådet blir ansvarigt för en korrekt företagsledning både gentemot samtliga arbetare och gentemot staten. Arbetarrådets viktigaste och omedelbara uppgift är att åter få igång produktionen samt åstadkomma och säkra ordning och disciplin. Arbetarna bör genom sina representanter skydda sitt levebröd, fabriken."

Ytterligare direktiv utfärdades av revolutionsråd i stad och på landsbygd i olika delar av landet. Så fastslog exempelvis presidiet för revolutionsrådet i Borsod-distriktet, att arbetarrådens uppgift var "att utöva kontroll över företagets direktör, chefsingenjör, förmän och arbetare" och ålade dem att oförtröttligt se till, att ordningen upprätthölls på deras respektive arbetsplatser.

Arbetarråden vann allmän anslutning. Införandet av arbetarråden understöddes entusiastiskt av den ungerska pressen och radion, av yrkessammanslutningar och andra organisationer. Så förklarade "Patriotiska folkfronten" den 28 oktober, att detta är "vår revolution, därför att den avskaffar de omänskliga produktionsnormerna och anförtror företagen åt arbetarråden". De ungerska intellektuella revolutionskommitté underströk i sitt program av den 28 oktober, att "fabriker och gruvor verkligen skall bli arbetarnas egendom" och att de "inte skulle återställas till kapitalisterna" utan förvaltas "av fritt valda arbetarråd".

Sedan inrättandet av arbetarråd fått fackorganisationernas och kommunistpartiets välsignelse fann de också plats i programmet för Nagys nya regering. Premiärministern förklarade den 28 oktober att regeringen välkomnade "arbetarnas initiativ till en utvidgning av företagsdemokratien och godkände bildandet av arbetarråd". Han sade också, att regeringen skulle vidta åtgärder för att på ett för arbetarklassen tillfredsställande sätt uppfylla "länge ställda och berättigade krav och avhjälpa gamla missförhållanden".

RADEN FOLKETS EGNA SKAPELSER

Av sitt studium av revolutionsråden drar kommittén den slutsatsen, att de var resultatet av en spontan, landsomfat-

tande rörelse för att hävda det ungerska folkets rätt att självt utöva ledningen av sin politik och sitt liv. Rörelsen tog sin form — liksom resningen själv — på lokal nivå, och i början fanns det föga eller ingen kontakt mellan de olika grupperna. Inte desto mindre fanns, såsom fallet var med studenterna och de intellektuella, en bred samstämmighet i målsättning som grundval både för krav och kampmetoder. Det är tydligt, att bildandet av dessa råd mötte ett vida känt behov hos det ungerska folket.

Detsamma är sant om arbetarråden. Alla vittnen bekräftade, att missnöjet med regimens fackföreningar var ett av de ungerska arbetarnas mest betydande klagomål. Därutöver krävde de verkligt inflytande på kontrollen över de företag, som de arbetade i, och detta syftade de till att uppnå genom att välja råd efter demokratiska principer. Dessa råd påtog sig omedelbart ett betydande ansvar i fabriker, gruvor och andra företag, och de utövade avsevärt inflytande på regeringen, med vilken delegationer från ett antal av dem vidmakthöll direkt kontakt. Det överväldigande stöd, som ungrarna gav dessa arbetarråd bekräftade intrycket, att *de hörde till det allra viktigaste som det ungerska folket åstadkom under sina få frihetsdagar.*

EFTERSPELET

Så långt FN-kommissionens rapport. Under resningen hade arbetarråden fått en sådan ställning, att t. o. m. Janos Kadars quislingregering tvingades räkna med dem och i ord godtaga deras huvudkrav. I regeringsförklaringen av den 4 november 1956, samma dag det andra ryska anfallet satte in, hade en punkt denna lydelse: "På grundval av den bredaste demokrati, skall arbetarförvaltning förverkligas i fabriker och andra företag." Under november—december 1956 och de första månaderna 1957 bevarade arbetarråden sin självständighet och sökte hävda ungerska folkets sak gentemot Kadar och hans ryska uppdragsgivare. Så småningom lyckades den återupprättade diktaturen fjättra och tysta ned arbetarråden, men de förblev ett främmande element inom regimen. Hösten 1957 avskaffades de officiellt och därmed undanröjdes också frihetskampens enda återstående symbol. Men arbetarråden, som närmast var uttryck

för lönearbetarnas vilja till frihet och självbestämmande, har fått ökad och förblivande betydelse därför att de är oskiljaktigt förbundna med ett helt folks frihetssträvan. Det är knappast överord att säga, att syndikalistiska strävanden blivit en del av Ungerns nationella tradition.

MOTORFORDONS IGENKÄNNINGSTECKEN

Svenska: A och AA Stockholms stad, B Stockholms län, C Uppsala län, D Södermanlands län, E Östergötlands län, F Jönköpings län, G Kronobergs län, H Kalmar län, I Gotlands län, K Blekinge län, L Kristianstads län, M Malmöhus län, N Hallands län, O Göteborgs och Bohus län, P Älvsborgs län, R Skaraborgs län, S Värmlands län, T Örebro län, U Västmanlands län, W Kopparbergs län, X Gävleborgs län, Y Västernorrlands län, Z Jämtlands län, AC Västerbottens län, BD Norrbottens län.

Internationella: A Österrike, AL Albanien, B Belgien, BG Bulgarien, BR Brasilien, C Cuba, CA Canada, CD corps diplom., CH Schweiz, CO Columbia, CS Tjeckoslovakien, D Tyskland, DK Danmark, E Spanien, EIR Irland, (Eire), ET Egypten, F Frankrike, FL Liechtenstein, G Guatemala, GB Storbritannien och Norra Irland, GBZ Gibraltar, GR Grekland, H Ungern, I Italien, IR Iran, IS Island, L Luxembourg, M Palestina, MC Monaco, MEX Mexiko, MT Tanger, N Norge, NL Nederländerna, P Portugal, PE Peru, PL Polen, PY Paraguay, R Rumänien, RA Argentina, RC Kina, RCH Chile, RSM San Marino, S Sverige, SF Finland, SU Sovjetunionen, SWA Sydväst-Afrika, TR Turkiet, U Uruguay, US Förenta staterna, V Vatikanstaten, YU Jugoslavien, ZA Sydafrikanska Unionen.